

Dames en heren,

In het NIOD in Amsterdam liggen talloze oorlogsdagboeken opgeslagen in het archief. In één daarvan schrijft de 17-jarige Rose op 28 april 1943 (en ik citeer):

‘Vanochtend schrok ik tegen een uur of twee wakker door: ‘boem, boem, boem.’ Bommen, maar gelukkig ver weg. Toen kwamen de vliegtuigen. Heel hoog, Ik draaide me al om, probeerde verder te slapen, toen er een nieuwe golf aanrolde. En weer een bom. Maar nu veel dichterbij. ‘Boem, boem, boem’. Het zweet brak me uit en het was net of alles in mijn hoofd door elkaar liep. Of ik gek werd.’

Het zijn deze, angstige herinneringen die terugkomen bij de kinderen van toen, de tachtigers en negentigers van nu. Bij het zien van de beelden van de Oekraïne-oorlog.

Het gedonder van bommen, de overscherende vliegtuigen.

De verwoestingen en vernietiging. En wat dat doet met onschuldige burgers. Zoals het kleine meisje, ondergedoken in de catacomben van de fabriek in het omsingelde Marioepol, dat tegen het Jeugdjournaal zei: ‘We mogen hier op de telefoon spelen. Maar we willen naar buiten: om de zon te zien.’

Het geeft deze 4 mei-herdenking vandaag, een extra lading.

In de Tweede Kamer staan we op deze dag, jaarlijks stil bij de Erelijst der Gevallen. Een lijst met namen van militairen en verzetsstrijders die omkwamen tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Mannen en vrouwen, vaak nog een leven voor zich.

Verschillend in afkomst en opleiding, in sekse, seksuele gerichtheid en kleur. Maar in één ding gelijk. Recht willen doen als de wereld onrecht ademt. De hand willen reiken naar anderen, die uit de samenleving dreigen te worden weggesneden. Op willen komen voor de vrijheid in onvrije omstandigheden. En daarin tot het uiterste willen gaan.

Zoals de spoormedewerker Alphons Dresen, over wie zijn kleindochter Mia Kesber ons straks meer zal vertellen.

En zoals de Utrechtse studente Truus van Lier, die het recht wilde herstellen in een onrechtvaardige wereld.

Omdat haar verhaal nog maar net bekend is geworden, vertel ik het hier graag na.

Truus kwam uit een milieu van bankiers, advocaten, artsen.

En van geëmancipeerde vrouwen: haar moeder was biochemicus en werkte op de universiteit. De familie van vaderskant was joods, en de Van Liers waren zich al vroeg bewust van de terreur en jodenhaat in Hitler-Duitsland. Oom Alfred sluit zich aan bij een comité om Duits-joodse vluchtelingen financieel en praktisch te steunen.

En als de oorlog uitbreekt, zorgen hij en Truus' vader ervoor dat ze kunnen onderduiken.

Truus zelf gaat enkele maanden na het uitbreken van de oorlog rechten studeren. Zij en haar oudere zus Miek rollen via hun studievrienden in het verzet. En wat begint met wegstrooien als Duitse soldaten hen groeten, gaat naar: ‘pakketjes’ wegbrengen van het ene naar het andere adres. En later: joden naar hun onderduikadressen brengen. Totdat Miek het te gevaarlijk vindt worden en naar Londen vlucht. En Truus de richting van het gewapende verzet kiest. Meevluchten met Miek weigert ze. In haar woorden: ‘ik heb in Nederland een taak te vervullen’.

Truus van Lier wordt lid van verzetsgroep CS-6, die onder meer foute Nederlanders liquideert. Leidende politiemensen, die op ondergedoken joden jagen en ‘kopgeld’ uitloven aan wie hun adressen verradt. De pogingen om zand in de vernietigingsraden te strooien, wordt de groep uiteindelijk zelf fataal. Als CS-6 grotendeels is opgerold worden de meeste mannelijke leden in Overveen geëxecuteerd. Truus wordt, samen met Reina Prinsen-Geerligs en Nel Hissink uit haar verzetsgroep, naar Sachsenhausen vervoerd. In dat verschrikkelijke concentratiekamp – aan het zicht van Nederland onttrokken - worden Truus en de twee anderen vrouwen tegen de muur gezet en vermoord.

Volgens het prachtige boek dat Jessica van Geel over haar schreef, zouden ze de dood tegemoet zijn gelopen, zingend (en ik citeer):

‘In naam van Oranje, doe open de poort!

De watergeus ligt aan de wal:

De vlootvoogd der Geuzen, hij maakt geen akkoord

Hij vordert Den Briel of uw val’.

Het zijn de eerste regels van een bevrijdingslied uit de Tachtigjarige oorlog, dat in het verzet veel gezongen werd.

Dames en heren,

Ik zei al dat het heldendom in de Tweede Wereldoorlog niet bepaald werd door afkomst, sekse, seksuele gerichtheid of kleur. Toch is dat inzicht pas met de jaren gekomen: ook de traditie van herdenken kent een geschiedenis. Zo werd de omvang van het Nederlandse verzet na de Tweede Wereldoorlog lange tijd te groot gemaakt, en in de jaren daarna soms te klein.

Nu ligt het vergrootglas, terecht, op de rijke verscheidenheid van verzetsdeelnemers. Niet alleen de stoere, masculiene verzetsheld bepaalt nog het beeld, maar ook – steeds meer - de onverschrokken verzetsvrouw. De verhalen over de moedige gezusters Brilleslijper, over de joodse kinderen-redster Henriette Pimentel - naar wie onlangs in Amsterdam een brug is vernoemd – en dus ook over de dappere Truus van Lier getuigen daarvan.

En dat effent de weg weer voor ándere vergeten helden, zoals mensen uit de voormalige koloniën die op Hollandse bodem voor onze vrijheid opkwamen. En daar ben ik blij om.

Als we ze vergeten, sterft de herinnering.

En daarmee het besef dat vrede kwetsbaar is. En vrijheid nooit vanzelfsprekend.

Dat moeten we voorkomen.

In zijn indrukwekkende toespraak op 31 maart bij de Tweede Kamer, waarschuwde Zelensky ervoor dat de berichten over de Oekraïne-oorlog voor óns routine kunnen worden. Dat we onze ogen ervoor sluiten, overgaan tot de orde van de dag. Terwijl het leed, gewoon doorgaat.

Ook Holocaust-overlever Elie Wiesel vroeg zich, in zijn donkerste dagen in Auschwitz, af waarom de wereld zo stil bleef. In al zijn lezingen na de oorlog, noemde hij ‘onverschilligheid’ als tegengesteld aan vrede. Hoe meer we de holocaust en het leed relativeren, bagatelliseren, ontkennen of gewoon vergeten zei hij, hoe groter de kans is dat het terugkomt.

De mannen en vrouwen uit de Erelijst, in al hun bonte verscheidenheid, die keken níet weg. Zij hielden tijdens de bezetting de waarden van onze democratie hoog. Vrijheid, gelijkheid, respect voor elkaars verschillen. Terwijl zij dat met de dood moesten bekopen.

De nieuwe verhalen herontdekken, de oude blijven vertellen.
Daarmee eren we hen niet alleen. Het daagt ook uit tot reflectie.
Wat doe ik om oorlog te voorkomen? Kom ik voldoende op voor
anderen? Hoe leef ik onze democratische waarden vóór?
Naast het geluid van bommen, van vliegtuigen, de donkere klank van
vernietiging, is er het lichtende vuur uit de verhalen van onze helden
in tijden van oorlog, die hoop geven.

Het is aan ons omdat vuur brandende te houden.